

Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського
Кафедра гуманітарних дисциплін

ПОЛІТОЛОГІЯ

Теми семінарських занять

Спеціальності **073 Менеджмент**
Освітньо-кваліфікаційний рівень „**Бакалавр**”

Підготував:
Канд. політ. наук, доц. Скочиляс Л.С.

«Затверджено»
на засіданні кафедри
гуманітарних дисциплін
протокол від „___”_____р.
№ _____
зав. кафедрою,
проф. О. А. Полянський

Львів-2020

Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
Змістовий модуль 1. Теорія політики		
1	Політика як соціальне явище. Предмет і методи політології	2
2	Еволюція світової політичної думки	2
3	Історія української політичної думки	2
4	Держава і політична влада	2
Змістовий модуль 2. Практичні проблеми політології		
5	Політична система і політичні режими	2
6	Політичні партії і вибори	2
7	Політичні еліти і лідерство	2
		14

ЗМІСТ ТЕМ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ КУРСУ

Тема 1. Політологія як система знань про політику

План семінару

1. Політика як суспільне явище. Місце і роль політики в системі суспільних відносин.
2. Об'єкт і предмет політології.
3. Основні категорії, методи і функції політології.
4. Місце політології в системі наук про суспільство.

Теми рефератів:

- Макс Вебер про політику як покликання і професію.
- Взаємодія політики і економіки.
- Історичні передумови появи українського державознавства.

Питання для дискусії:

1. Найбільш суттєве в політиці – це питання про державну владу. Але чи можна всі політичні відносини зводити до влади?
2. В чому проявляється взаємозв'язок і відмінність між економікою і політикою?
3. В чому суть політизації суспільного життя, які її причини в Україні?

Завдання для самостійної роботи:

1. Складіть схему: Політологія як наука і як навчальна дисципліна.
2. Які з функцій політології є найбільш важливими для сучасного українського суспільства і чому?
3. Виберіть та проаналізуйте різноманітні визначення політики та політології. Яке з них, на ваш погляд, найбільш вдале. Аргументуйте свій вибір.

Методичні рекомендації:

Готуючись до першого питання, студент має усвідомити, що політична наука тісно пов'язана з політикою, витікає з неї, так чи інакше аналізує різні аспекти політичного життя. Термін „політика” походить від давньогрецького polis (місто-держава) та його похідних politike (мистецтво управління державою), politeia (конституція). Ці поняття вказують на державу як на одну з центральних категорій політики, а точніше – політичної науки, і як такі вони беруть свій початок від Платона та Аристотеля, які політику тісно пов'язували з державою. Студент має усвідомити, що політика виступає як визначне культурно-історичне явище.

Розгляд другого питання необхідно розпочати з того, що об'єктом політології виступає політичне життя суспільства, його прояви, тенденції і закономірності.

Аналізуючи категорії політології студенту насамперед слід уявити сутність таких категорій: політична влада, держава, політичні відносини, політична система, політичні інтереси, політична свідомість, політична культура, політична боротьба, політичне управління.

При вивченні четвертого питання студент має з'ясувати, що політична наука розвивається в тісній взаємодії з іншими соціальними науками – філософією, соціологією, історією, правом. Останні об'єднує загальний об'єкт дослідження – політичне життя суспільства в усій багатоманітності його конкретних проявів.

Тема 2. Еволюція світової політичної думки.

План семінару

1. Зародження політичної думки в країнах Стародавнього Сходу. Політико-філософські школи стародавнього Китаю.
2. Політичні доктрини античності. Сократ. Платон. Аристотель. Цицерон
3. Розвиток політичної думки в середньовіччі. Відродження: суть та вплив на розвиток політичної думки. Н. Макіавеллі. Макіавеллізм як політична доктрина.
4. Теорії природних прав і суспільного договору в період Нового Часу та Просвітництва (Г. Гроцій, Б. Спіноза, Т. Гобі, Дж.Локк, Ш.-Л.Монтеск'є, Ж.-Ж.Руссо).
5. Політична думка періоду німецької класичної філософії

Теми рефератів:

- Міфологічні уявлення про політику.
- Римське право і політика.
- Платон про сутність ідеальної держави (рабовласницького комунізму).

Питання для дискусії:

1. У чому полягає відмінність політико-правових доктрин мислителів Стародавньої Греції від політико-світоглядних уявлень Стародавнього Сходу?
2. Чим відрізняються погляди Платона та Аристотеля на функції держави?
3. Який вплив мають політичні вчення Стародавнього Сходу і Стародавньої Греції на сучасний розвиток політичних теорій?
4. Значення політико-теологічних дискусій середньовіччя для сучасного стану відносин між Церквою і державою у Західному світі

Завдання для самостійної роботи:

1. Назвіть основні причини появи перших міфологічних тлумачень влади і держави.
2. Спів ставте ідеї філософських шкіл стародавнього Китаю із сучасними політичними доктринами.
3. Проаналізуйте політичну думку у Стародавній Індії та Єгипті.
4. Складіть схему: вчення Аристотеля про „правильні” і „неправильні” форми держави і дайте характеристику кожної з них.
5. Опишіть соціально-політичну доктрину католицької церкви у період середньовіччя.

Методичні рекомендації:

Готуючись до першого питання семінару студенту слід усвідомити, що процес виникнення світової політичної думки тісно пов'язаний з розвитком стародавніх держав як первісної форми організації влади. При розгляді сутності вчення Конфуція необхідно підкреслити, що він розуміє державу як велику патріархальну сім'ю, де імператор – суворий, але справедливий батько, а його піддані – слухняні діти.

Вивчаючи зміст політичного вчення Платона зверніть увагу на його тезу про те, що основною ідеєю будь-якої держави є ідея справедливості, створення ідеального політичного ладу на чолі з вибраними мудрецами. При аналізі політичної концепції Аристотеля студенту слід усвідомити сутність його положення про природне походження держави, про людину як істоту політичну. Розглядаючи питання про римське право і політику, студент має звернути увагу на зміст політичної доктрини Полібія, який вбачав успіх Риму у поєднанні трьох державних форм правління (царської, аристократичної, демократичної) та Цицерона, який виступав противником повновладдя окремих осіб у республіці, зокрема проти монополізації влади.

Тема 3. Становлення і розвиток політичної думки в Україні

План семінару

1. Політична думка Київської Русі.
2. Політична думка в Україні за литовсько-польської доби.
3. Політико-правові документи козацько-гетьманської держави.
4. Народньо-демократичні ідеї мислителів XIX – XX ст. Український лібералізм.
5. Консерватизм Націоналізм у політичних ідеях в Україні кінця XIX – XX ст.
6. Національно-державницький напрямок та націонал-комунізм в українській політичній думці.

Теми рефератів:

- Політичні ідеї представників Києво-Могилянської академії.
- Роль Конституції П. Орлика у розвитку політичної думки в Україні.
- Погляди В. Винниченка щодо національного відродження України в праці „Заповіт борцям за визволення”.

Питання для дискусії:

1. Період Київської Русі припадає на епоху Середньовіччя у Європі. Які елементи середньовіччя містилися в ідеях мислителів Київської Русі?
2. Охарактеризуйте особливості поглядів українських мислителів XIX – початку XX ст. на українську державність та соціальну ієрархію у цій державі?
3. У чому полягає принципова відмінність в поглядах на майбутнє України М. Драгоманова і М. Міхновського

Завдання для самостійної роботи:

1. Розкрийте зміст розвитку політичної думки в Україні у діаспорі.
2. Охарактеризуйте сучасний стан розвитку політичної науки в Україні

Методичні рекомендації:

При підготовці до першого питання студенту необхідно уявити основний зміст таких пам'яток політичної думки, як „Слово про закон і благодать” Іларіона, „Повчання В. Мономаха”, „Руська правда” Ярослава Мудрого, „Слово о полку Ігоревім”.

Готуючись до другого питання студенту треба усвідомити зміст полемічних творів Ю. Дрогобича, С. Оріховського, І. Вишенського, які сприяли бурхливому розвитку української полемічної та освітньої літератури братств.

Вивчаючи третє питання студент має показати чому Запорізька Січ була демократичною республікою, на яких соціально-економічних, політичних, духовних засадах вона базувалася.

При вивченні четвертого-шостого питань студенту необхідно усвідомити основні напрямки розвитку революційно-демократичних ідей, осмислити місце і роль Кирило-Мефодіївського товариства як виразника ідеології антикріпосницького, національно-визвольного руху народних мас України.

Готуючись до опрацювання матеріалу, винесеного на самостійну роботу студенту слід ознайомитися із політичними ідеями українських інтелектуалів у діаспорі, проаналізувати сучасний стан української політичної науки.

Тема 4. Держава і політична влада

План семінару

1. Походження держави, її сутність.
2. Ознаки і функції держави.
3. Форми державного правління та державного устрою.
4. Вищі органи сучасної держави і поділ державної влади.
5. Влада як соціальний феномен. Ресурси влади. Класифікація влади.
6. Основні концепції влади.
7. Сутність політичної влади, її структура і функції.
8. Проблема розподілу влад і поняття легітимності політичної влади.

Теми рефератів:

- Проблеми демократизації влади в Україні на сучасному етапі.
- Природа влади у сім'ї, соціальній групі, державі: порівняйте.
- Макс Вебер про легітимність влади.

Питання для дискусії:

1. Чи може політична влада бути нелегітимною?
2. Чи можливе існування суспільства без влади?

Завдання для самостійної роботи:

1. Спираючись на наукові публікації та Конституцію України, проаналізуйте систему та сучасний стан політичної влади в Україні.
2. Поясніть ваше розуміння механізмів функціонування політичної влади у суспільстві.

Методичні рекомендації:

При підготовці до семінарського заняття студенти повинні опрацювати та законспектувати основний теоретичний матеріал до даної теми, що включає розкриття таких питань: сутність політичної влади, її структура, функції, ресурси, проблеми її легітимності, політичний режим, його сутність та типологія.

Потрібно запам'ятати визначення запропонованих понять, ключовими серед яких є політична влада, державна влада, принципи влади, інституціоналізація влади.

При підготовці рефератів необхідно використати матеріал поданої нижче літератури, що містить у собі підручники, наукові статті та монографії, науково-пізнавальні твори.

Для самостійної роботи пропонується на основі теоретичних знань про владу, проаналізувати політичну владу в Україні, пояснити механізм функціонування політичної влади у суспільстві.

Орієнтуючись на запитання для дискусії, студенти повинні розробити систему доказів для відстоювання власної позиції щодо необхідності існування влади, її легітимності-нелегітимності, причин появи криз політичної влади, та аналітичної розробки програми їх подолання за різних умов.

Тема 5. Політична система і політичні режими

План семінару

1. Сутність та структура політичної системи.
2. Функції політичних систем.
3. Типологія політичних систем.
4. Сутність поняття „політичний режим та типологія політичних режимів.
5. Порівняльна характеристика авторитарного і тоталітарного політичних режимів.
6. Демократія як тип політичного режиму.
7. Особливості перехідних політичних режимів.

Теми рефератів:

- Систематичний аналіз та його роль у становленні теорії політичних систем суспільства.
- Порівняльний аналіз функціонування політичних систем (на прикладі України та Росії).
- Теорії політичної системи Д. Істона і Г. Алмонда.
- Політична система України (за змінами до Конституції).

Питання для дискусії:

1. Що визначає тип політичної системи суспільства?
2. Які фактори, на вашу думку, справляють більший вплив на механізм функціонування політичної системи: внутрішні (економічні, соціальні, духовно-моральні) чи зовнішні (міжнародні, географічні та ін.)? Аргументуйте відповідь.
3. Від чого залежить стабільність політичної системи?
4. Як відомо до політичної системи входять держава і політичні партії. Як співвідносяться їх місце і роль у політичній системі? Кому належить провідна роль: державі чи політичним партіям? Проілюструйте відповідь на прикладі окремих політичних систем.
5. Як впливає бюрократія на функціонування політичної системи суспільства?
6. Чи відповідають процеси формування і розвитку політичної системи України в умовах самостійності „міжнародним стандартам“? Аргументуйте відповідь.
7. Яке місце посідає церква в державі і як вона впливає на функціонування політичної системи?
8. Які функції політичної системи України є найнерозвинутішими і що зумовлює політичну і соціальну напруженість у суспільстві?

Завдання для самостійної роботи:

1. Складіть схему політичної системи, окресліть її структуру та механізми функціонування.
2. З'ясуйте основні стабілізуючі фактори функціонування політичної системи.
3. Визначте особливості реформування політичної системи України в умовах самостійної держави.
4. Здійсніть порівняльний аналіз політичної системи за проектом Конституції П. Орлика та Української Народної Республіки.
5. З'ясуйте взаємозалежність проблем розвитку, модернізації, реформування та трансформації політичних систем?

Методичні рекомендації:

Розпочавши вивчення першого питання, треба мати на увазі, що політична система суспільства – одна з найскладніших категорій політології. Спочатку слід з'ясувати, що собою являє загальна теорія систем. Наступним кроком є дослідження внеску в розробку теорії політичних систем, здійснених Т. Парсоном, Д. Істоном, Г. Алмондом, і порівняння їх поглядів. Необхідно також проаналізувати погляди і підходи до структури політичної системи як зарубіжних, так і вітчизняних учених.

Друге питання передбачає вміння перелічити функції політичної системи, розкрити їх зміст. Відповідаючи на це питання проаналізувати підходи різних вчених до функцій політичних систем.

Третє питання передбачає розуміння того, що порівняння типів політичних систем за різними критеріями дозволяє більш глибоко аналізувати їх переваги і недоліки. Розглядаючи це питання, треба з'ясувати, як змінювалися погляди на типологію політичних систем з

античних часів, коли розглядали характерні особливості різних форм правління, і до сучасної типології.

Четверте питання присвячене проблемам становлення та реформування політичної системи України. Розкриваються шляхи реформування всіх підсистем українського суспільства (економічної, соціальної, політичної, міжнародної та ін.). Аналізуються основні напрями і перспективи формування нової політичної системи України, виходячи з глибокого і всебічного аналізу всіх структурних елементів політичної системи. Досліджуються складові елементи цього процесу.

Для самостійної роботи пропонується схематично визначити структуру політичної системи та механізми її функціонування, визначити основні риси політичної системи, які відрізняють її від інших систем, зокрема економічної, соціальної, духовної. Спираючись на подані запитання для дискусії, студенти повинні розробити систему доказів для відстоювання власної позиції щодо визначення домінуючих факторів впливу на політичну систему, ролі в ній держави та політичних партій. На основі теоретичного матеріалу студентам потрібно визначити специфічні особливості реформування політичної системи України в умовах самостійної держави, порівнюючи з даним процесом в інших пострадянських країнах.

Тема 6. Політичні партії і вибори

План семінару

1. Поняття політичної партії, її виникнення, етапи розвитку.
2. Типологія та функції політичних партій.
3. Основні сучасні партійні системи.
4. Вибори, їх класифікація та особливості при різних політичних режимах.
5. Принципи виборчого права та організація демократичних виборів.
6. Основні функції виборів, типи (моделі) виборчих систем.
7. Основні стадії виборчої кампанії.

Теми рефератів:

- Громадські організації та рухи, їх роль у політичному житті.
- Суспільно-політичні рухи та організації в Україні.
- Сучасний молодіжний і студентський рух в Україні.
- Сучасні виборчі системи, їх сутність та специфіка.

Питання для дискусії:

1. Чи є закономірним явищем виникнення партій у суспільстві? Якщо так, то які фактори, об'єктивні чи суб'єктивні, є першопричиною їх виникнення?
2. Скільки партій потрібно в Україні на сучасному етапі і взагалі в подальшому? Чи пов'язано їх виникнення в такій великій кількості з перехідним періодом? Аргументуйте відповідь.
3. Які з партій в Україні, на Ваш погляд, наближені до реалізації приналежних їм функцій?
4. Куди прямує партійна система України?

Завдання для самостійної роботи:

1. Які етапи в історії виникнення політичної партії виділяє Макс Вебер? Назвіть ці етапи і коротко охарактеризуйте їх.
2. Визначте правові основи створення і діяльності політичних партій в Україні. Закон України „Про політичні партії в Україні”.
3. У чому полягає відмінність суспільно-політичного руху від політичної партії.
4. Складіть схему: типологія партійних систем.
5. Складіть теоретичну модель політичної партії.

Методичні рекомендації:

При підготовці до семінарського заняття студенти повинні опрацювати та законспектувати основний теоретичний матеріал з цієї теми, що містить розкриття таких питань: політична партія та партійні системи, їх функція, історична необхідність їх появи. У власні політологічні словники потрібно занести визначення запропонованих понять, ключовими серед яких є політична партія, партійна система, функції політичної партії, суспільно-політичні рухи, громадсько-політичні об'єднання. При підготовці рефератів необхідно використати матеріал поданої нижче літератури, що містить у собі підручники, наукові статті та монографії, науково-пізнавальні твори.

Для самостійної роботи пропонується на основі програмних засад різних політичних партій за основними соціальними питаннями узагальнити та систематизувати основні шляхи їх розв'язання для подальшої схематичної класифікації політичних партій, скласти теоретичну модель політичної партії. Ґрунтуючись на поданих запитаннях для дискусії, студенти повинні розробити систему доказів для відстоювання власної позиції щодо необхідності існування політичних партій у суспільстві, основних, на думку студентів, факторів їх появи та функціонування, охарактеризувати процес появи, розколу, об'єднання, трансформації політичних партій, визначивши основні суб'єктивні та об'єктивні чинники цих процесів.

Тема 7. Політична еліта і політичне лідерство

План семінару

1. Сутність, типологія і функції політичної еліти.
2. Теорії еліт Г. Моски, В. Парето, Р. Міхельса.
3. Сучасна політична еліта України, її відмінні риси та особливості формування.
4. Суть та роль політичного лідерства в суспільстві. Типи лідерства.

Теми рефератів:

- Сучасні теорії еліт.
- Специфіка формування національної еліти в Україні.
- Політична еліта і демократія.

Питання для дискусії:

1. Чи правильно стверджувати: „Система політичної еліти в сучасній Україні ще не сформувалася“?
2. Яку роль відіграє в політиці окрема особа? Як пояснюють різні дослідники поняття „політична еліта“?
3. Яку людину можна вважати політичним лідером?

Завдання для самостійної роботи:

1. Здійснить політологічну і соціологічну інтерпретацію понять: „еліта“, „елітизм“, „політична еліта“.
2. Проаналізуйте історико-соціальну ретроспективу української еліти, її становлення і руйнування.
3. Д. Донцов, В. Липинський, М. Драгоманов про роль еліти в українському державотворенні.

Методичні рекомендації:

Готуючись до семінарського заняття, студенти повинні насамперед уявити і осмислити ключові поняття і терміни, а саме: політичний лідер, політичний вождь, політичне лідерство, політична еліта, володарююча еліта, партійно-політична еліта, функції політичної еліти, політична олігархія, адміністративна еліта, номенклатура, політичний клас, правляча еліта, політичний правлячий клас, політичний клан, політичне керівництво, етнополітична еліта та ін. Синтезуючи більшість існуючих думок, „політичну еліту“ можна визначити як найвпливовішу частину правлячої соціальної верстви (класу), яка активно впливає на реалізацію її інтересів у владі, в політиці та взагалі у суспільному житті.

У другому питанні слід розкрити зміст основних концепцій еліт (елітарна концепція Платона, теорії еліт Н. Макіавеллі, Ф. Ніцше, О. Шопенгауера, звернувши увагу на те, що елітизм як цілісна система поглядів та концепцій сформувався у першій половині ХХ ст. завдяки працям В. Паретто, Г. Моски та Р. Міхельса. Розглядаючи якісні

характеристики еліт та їх типологію, слід звернути особливу увагу на соціальне представництво еліти, систему її рекрутування, номенклатурну систему та її соціальні наслідки, особливості формування та етапи еволюції політичної еліти України, її роль та місце у становленні державності, шляхи формування сучасної демократичної політичної еліти в Україні.

У зв'язку з тим, що у сучасній політології лідерство не має однозначного тлумачення, то при підготовці третього питання необхідно з'ясувати існуючі підходи до визначення лідерства. Конкретний зміст та форми прояву лідерства багато в чому визначені рядом об'єктивних і суб'єктивних факторів: умовами конкретної ситуації; соціальним становищем лідерів та тих, хто йде за ними; їх психологічними особливостями тощо. Слід розкрити різні аспекти політичного лідерства особливо на рівні нації, держави.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Сkochиляс Л., Шиманова О., Парійчук Р. Політологія: навчальний посібник. - Л.: ЛДУФК, 2014. - Режим доступу: <http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/3442>
2. Політологія у схемах, таблицях, визначеннях. - Львівська політехніка, 2020.
3. Воронянський О.В., Кулішенко Т.Ю., Скубій І.В. Політологія: підручник. — Харків, ХНТУСГ імені Петра Василенка, 2017. - Режим доступу: <http://dspace.khntusg.com.ua/bitstream/123456789/714/1/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F%20%D0%92%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D1%8F%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9.pdf>
4. Баранівський В. Політологія: підручник. - К.: НАД, 2016. - Режим доступу: <https://nam.kiev.ua/files/publications/978-966-8406-98-0-pos.pdf>
5. Гелей С. , Рутар С. Політологія: навчальний посібн. . - 9-те вид., переробл. і доп. - Львів : Видавництво ЛКА, 2015. - Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-56.html>
6. Політологія: підручник / за ред. проф. М. П. Требіна; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. - 2-ге вид., перероб. і допов. - Харків: Право, 2018.
7. Мельник М., Дужа І. Політологія: навчально-методичний посібник. Біла Церква, 2019. - Режим доступу: http://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/3514/1/Politolohiia_navch.pdf
8. Політична думка ХХ – початку ХХІ століть: методологічний і доктринальний підходи : підручник : у 2-х т. / За заг. ред. Н. М. Хоми. – Львів : «Новий Світ-2000», 2017. – Т. 2.
9. Сучасна політична лексика: енциклопедичний словник-довідник / За наук. ред. Н. М. Хоми. – Львів : «Новий Світ – 2000», 2015.

10. Муляр В. та ін. Політологія: навч.-метод. посіб. - Житомир: Волинь, 2015. - Режим доступу: <https://studfile.net/preview/5371049/>

Додаткова

1. Алексеева Т. А. Современные политические теории: Курс лекц. / Т. А. Алексеева. – М.: Московский государственный институт международных отношений (Университет) МИД РФ: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2007. – 464 с.
2. Бучин М. А. Демократичні принципи виборів: суть та типологія / М. А. Бучин // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку: Зб. наук. праць. – Львів: Ін-т народознавства НАН України, Ін-т українознавства НАН України, 2008. – Вип. 20. – С. 37-42.
3. Головатий М. Ф. Мистецтво політичної діяльності / Головатий М. Ф. – К.: МАУП, 2002. – 176 с.
4. Дюверже М. Политические партии / М. Дюверже / Пер. с франц. – М.: Академический проект, 2000. – 558 с
5. История политических и правовых учений: Учебн. / Воротилин Е. А., Лейст О. Э., Мачин И. Ф. [и др.]; под ред. О. Э. Лейста. – М.: Зерцало, 1999. – 688 с.
6. Кісь Т. Виборчі системи та їх політичні наслідки / Т. Кіс // Нова політика. – 1996. – №2. – С. 21-31.
7. Кочубей Л. О. Політична еліта та політичний клас: класичні зарубіжні концепції / Л. О. Кочубей // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – К., Миколаїв: Український центр політичного менеджменту, 2009. – Вип. 17. – С. 96-107.
8. Левенець Ю. Теоретико-методологічні засади української суспільно-політичної думки: проблеми становлення та розвитку (друга половина XIX – початок XX століття) / Ю. Левенець. – К.: СтилоС, 2001. – 584 с.
9. Політичні режими сучасності і перехід до демократії / Давимука С., Колодій А., Кужелюк Ю., Харченко В. – Львів, 1999. – 168 с.
10. Полтавець С. В. Українська політична думка середини XVII століття / С. В. Полтавець. – К.: Світогляд, 2009. – 170 с.
11. Рассел Б. Історія західної філософії / Бертран Рассел; [пер. з англ. Ю. Лісняка, П. Таращука]. – К.: Основи, 1995. – 759 с.
12. Ротар Н. Політична участь громадян України в умовах демократизації / Н. Ротар // Політичний менеджмент. – 2006. – №2. – С. 78–92.
13. Салтовський О. І. Концепції української державності в історії вітчизняної політичної думки (від витоків до початку XX сторіччя) [Електронний ресурс] / О. І. Салтовський. – К.: ПАРАПАН, 2002. – 396 с. – Режим доступу до джерела: <http://litopys.org.ua/salto/salt.htm>
14. Себайн Д. Історія політичної думки / Джордж Г. Себайн, Томас Л. Торсон; [пер. з англ.]. – К.: Основи, 1997. – 838 с.

Бібліотеки:

1. Бібліотека Львівського державного університету фізичної культури, м. Львів, вул. Костюшка, 11.
2. Львівська національна наукова бібліотека імені В. Стефаника НАН України, м. Львів, вул. Стефаника, 2.

Інформаційні ресурси інтернет

1. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua
3. Репозитарій ЛДУФК. – Режим доступу: <http://repository.ldufk.edu.ua/>
4. Інтернет-бібліотека з політології. – Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua>
5. ЦВК. – Режим доступу: <http://cvk.gov.ua>
6. Державний комітет статистики України – <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса
8. Разумков-Центр. – Режим досупу: <http://razumkov.org.ua>
9. НАН України. – Режим доступу: <http://www.ipiend.gov.ua/?mid=7>.
10. Київський міжнародний інститут соціології. – Режим доступу: <http://www.kiis.com.ua/>
11. Мережа аналітичних центрів України. – Режим доступу: <http://www.intellect.org.ua>.
12. Міжнародний центр перспективних досліджень. – Режим доступу: <http://www.icps.com.ua/publications.html>.
13. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.
14. Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/public/File/2012_nauk_an_rozrobku/stan_poz_gp_sus.pdf.